هێزی شوناس

(THE POWER OF IDENTITY) [1]

-هۆکاری گۆڕانی کۆمەڵایەتی لە کۆمەڵگەی تۆڕیدا-

مانوێل کاستێڵز

ئامادەکردنی: هادی محەمەدی

سەرەتا [2]:

پاش سەقامگیربوونی سیستەمی بورژوازی، ئادام سمیت و دەڤید ریکاردۆ، چییەتی و کارامەیی ئەم سیستەمەیان راڤە کرد، پاشان کارڵ مارکس هۆکاری ناشیاوی و ناکارامەیی ئەم سیستەمەی دەرخست، سەرەڕای ئەمەش هەژمونی و دەسەڵاتی بورژوازی گەشەی کردوو پەرەی سەند و سەرتاسەری دنیای تەنی. پێشبینییەکانی مارکس لەمەڕ پێکهاتنی کۆمەڵگەی سۆسیالیستی راست دەرنەچوون، دەسەڵاتی سەرمایەداری درێژەی کێشا و، لەپاش بیرمەندانی قوتابخانەی فرانکفۆرت ئیتر دنیا کەمتر بیرمەندێکی بیرتیژی بەخۆیەوە بینی تا دۆخی سەردەم بە قووڵی شروڤە بکات. هەموو بیرمەندانی پۆستمۆدێرن چوونە نێو دەقەکان و خۆیان لە قەرەی کێشە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان نەدا، لەم نێوەشدا پەیوەندی سەرمایەدارانە بە ئاراستەیەکی جیاوازدا و بە ئامێری ئەلکترۆنیک و بە رایەڵ و تۆڕی ئینتێرنێت و سەتەلایتەکان ئێجگار پەرەیسەند و پێکهاتەیەکی زۆر ئاڵۆزی پێکهێنا. هەتا دەرکەوتنی کتێبە بەناوبانگەکەی مانوێل کاستێڵز، چاخی زانیاری (١٩٩٩)، بیرمەندان و کۆمەڵناسان دۆخی تازەیان بەشێوەی کۆنکرێت شرۆڤە نەکردبوو.

لە دوا ساڵەکانی سەدەی بیستەمدا مانوێل کاستێڵز، بیرمەند، کۆمەڵناس و مامۆستای زانکۆ لە کتێبی بەنرخی چاخی زانیاری دا تۆژینەوەیەکی ئێجگار قووڵ

و بەرین لەمەڕ پەیوەندییە تازەکانی کۆمەڵگەی ئەمڕۆ ئەنجام دەدا و بۆشایی ناوبراو پڕدەکاتەوە. کاستێڵز سەرەڕای ئەوە کە بە دیدێکی نوێوە پێوەندییەکانی کۆمەڵگەی بورژوازی لە سەردەمی رایەڵ و تۆڕەکانی پێوەندی و زانیاریدا راڤە دەکا و چەندین ئاراستە و ئاسۆی تازەمان بەڕوودا دەکاتەوە، پێوەندی کار و سەرمایە و کریکاران و سەرمایەداران لە سەردەمی مۆدێرن و لە نێو تۆڕەکاندا سەرلەنوێ شرۆڤە دەکا و دۆخی سەرهەڵدانی چەندین رەوت و بزاڤ و سوژە و بکەری نوێ راڤەو پێناسە دەکات کە وەک پێکهێنەرانی دۆخ و کۆمەڵی داهاتوو رۆڵ دەگێڕن. کاستێڵز فێرمان دەکات کە لە چاخی زانیاریدا جەنگی دەسەڵات بە سوپا و لەشکری تۆکمە و، بە چەک و چۆڵی قورس ناکرێت، بەڵکو زیاتر لەنێو تۆڕەکانی زانیاریدا و، بە هێزی شوناس و بە کەرەستەی رەمز و هێماکان دەکرێت؛ هەر گرووپێک کە بتوانێ پەیام و رەمز و هێماکانی خۆی لە مێشکی جەماوەردا بڕوێنێ، دەتوانێ لە بواری سیاسی و کۆمەڵایەتیدا، هەژمونی و دەسەڵات بەدەست بێنێ.

ئەم خاڵە بۆ نەتەوەیەکی ژێردەستی، وەک گەلی کورد کە لە جەرگەی خەباتی رزگاریخوازیدایە گرنگی مان و نەمانی هەیە. کاتێ سەیری میدیا و تەلەڤزیۆنی پارتەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان دەکەین، دەبینین بەهۆی بێ فکری، بێ شوناسیی و دیسکۆرسی لاواز، هەر لەدایک نەبوون، مردوون. چونکە هێشتا بە مێتۆدی سەردەمی جەنگی سارد بیردەکەنەوە و هێشتا ئەم دنیا نوێیە کە کاستێڵز راڤەی کردووە، ناناسن!

کاستێڵز کە لە بواری ئەندێشەدا خۆی لە بەرەی چەپدا دەبێنێتەوە، لەم کتێبەدا سەرەڕای شیکاری قووڵی ئابوری، سیاسی و کۆمەڵایەتی، زۆر گرنگی بە دوو چەمکی کولتور و شوناس دەدات، بەڕای کاستێڵز لە چاخی زانیاریدا کولتور سەرچاوەیەکی گرنگی دەسەڵات پێکدێنێ و رەوت و بزاڤی شوناسخواز باڵانس و هاوکێشی سیاسی کۆمەڵایەتی دنیای داهاتوو دیاری دەکەن.

کاستێڵز لەم کتێبەدا ئاماژە بە بزاڤی نەتەوەیی و شوناسخوازی کوردستانیش دەکا و دەنوسێ: «چەندین نەتەوە و بزاڤی ناسیۆنالیستی هەن کە هێشتا نەیانتوانیوە بە دەوڵەتی نەتەڤی مۆدێرن بگەن (وەک سکۆتلەند، کێبێک، کوردستان، فەلەستین)، بەڵام خاوەن شوناسی فەرهەنگی — هەرێمی بەهێزن و، هەندێکیان ئەوە چەندین سەدەیە وەها شوناسێکیان دەرخستووە و وەک خەسڵەتێکی نەتەویی بەیانی دەکەن».

لە کاتێکدا کە ئێمەی کورد بە تامەزرۆیی باسی گرنگی و کارامەیی کۆمەڵی مەدەنی دەکەین، بڕوانن کاستێڵز چۆن باسی بەسەرچوون و پووکانەوەی ئەم چەمکە لە وڵاتانی مۆدێرندا دەکات: «رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی کە بەپێی دەوڵەتانی دیموکراتیک و پەیمانی کۆمەڵایەتی نێوان سەرمایە و کار پێکهاتبوون، کەم تا زۆر وەک توێکڵێکی بۆشیان لێهاتووە و بۆ پێوەندی گرتن لەگەڵ بەهاکان و ژیانی خەڵکانی زۆربەی کۆمەڵگاکان، تادێ لاوازتر دەبن. ئەمە تەنزێکی تاڵ و تراژیکە کە رێک لە کاتێکدا کە زۆربەی وڵاتانی جیهان سەرئەنجام رێگەی گەیشتن بە لیبراڵ دیموکراسییان هەموار کردووە (کە بە ڕای من بناغەی هەموو جۆرەکانی دیموکراسی پێکدێنێ)، ئەم رێکخراوانە بەچەشنێک لە پێکهاتە و رەوتە گرنگ و سەرەکییەکانی (دنیای نوێ) دابڕاون کە بۆ زۆربەی خەڵک وەک چەند شێوازێکی تەوساوی لەسەر روخساری تازەی مێژوو دەردەکەون. لە کۆتایی ئەم هەزارەدا، شا و شاژن، یانی دەوڵەت و کۆمەڵی مەدەنی، هەردوو بێ تاج و تەخت کەوتوون و مناڵەکانیان

-هاوڵاتیان- ئاوارەی هەتیوخانەکان بووون».

ئێمە گەلانی دواکەوتووی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست کاتێک هانا بۆ چەمک و فۆرماسیۆنە مێژوویی کۆمەڵایەتییەکان دەبەین کە گەلانی مۆدێرن دەمێک ساڵە ئەزموونیان کردووە و سەرئەنجام تووڕیان داوە. بەسەرهاتی ئێمە لەم وتانەی مارکسدا زیاتر دەردەکەوێ: «نەتەوەی ئەڵمان هاوکات لەگەڵ گەلانی مۆدێرن، قۆناغەکانی ئازادی سیاسی تێپەڕ نەکرد... کەوابوو چۆن دەتوانێ بە قەڵەمبازێکی پڕمەترسی نە تەنیا لەمپەرەکانی خۆی بەڵکو ئاستەنگەکانی گەلانی مودێرن تێپەڕێنێ؟

نەتەوەی ئەڵمان خەونی شۆڕشێکی سیاسی پەتی دەبینێ... بەشێک لە کۆمەڵی مەدەنی زەمینەی ئەم شۆڕشە پێکدێنێ، کە بە ئازادکردنی خۆی دەسەڵاتی گشتی بەدەستەوە دەگرێ... هیچ چینێک لە کۆمەڵی مەدەنی ناتوانێ وەها رۆڵێک بگێڕێ، مەگەر ئەوە کە بزاڤێک لە خۆی و لە جەماوەردا پێکبێنێ... مەگەر دۆخی خۆی لەگەڵ کۆمەڵگە یەکسان بکا و وەک نوێنەری هەموو کۆمەڵ دەور ببینێ...

بەڵام هیچکام لە چینەکانی ئەڵمان وەها دیدگایەکی بەرینیان نییە کە بکرێ تەنانەت بۆ ساتێک بە رۆحی نەتەوە و بەها و شوناسی نەتەڤی بزانین، هیچ چینێک خاوەن وەها وشیارییەک نییە کە بتوانێ هێزی ماددی لەگەڵ دەسەڵاتی سیاسی لێکهەڵپێکێ... کەوابوو، تەنیا پاشاکانی ئەڵمانیا نین کە ناوەخت بە تاج و تەخت دەگەن، بەڵکو هەر بەشێک لە کۆمەڵی مەدەنی پێش ئەوەی جەژنی سەرکەوتنی خۆی بگرێ، تامی شکست دەچێژێ، بەرلەوەی ئاستەنگەکان ببەزێنێ، پەرە بە کێشەکانی خۆی دەدا و، بەرلەوەی کە بتوانێ سروشتی بەخشندەی خۆی پیشان بدات، سروشتی چاوچنۆکی خۆی دەردەخات. سەرئەنجام تەنانەت دەرفەتی گێڕانی رۆڵی گرنگ، پێش ئەوەی کە هەموار بێت، لەدەست دەچێت. هەر چینێک هەر کە لە دژی چینی باڵادەستی خۆی دەست بە خەبات دەکات، لەگەڵ خەباتی چینی بندەستی خۆی چنگاوژ دەبێت. هەر ئەمەیە کە شازادەکان لەگەڵ شا، بروکراسی لەگەڵ ئاریستوکراسی و بورژوازی لەگەڵ هەموویان لە شەڕدایە. ئەمە لە کاتێکدایە کە پرۆلیتاریا هەر لە ئێستاوە خەباتی لە دژی بورژوازی دەست پێکردووە. هێشتا چینی ناوەڕاست ناوێرێ بیر لە رزگاری خۆی بکاتەوە کە گەشەی بارودۆخی کۆمەڵایەتی و پێشچوونی تیۆری سیاسی، ئەو بیرە بەتاڵ دەکاتەوە»...

* * *

چەندین نووسەر و رۆژنامەی بەناوبانگی جیهان بەمجۆرە باسی کتێبەکەی کاستێڵز دەکەن:

پیتێر هاڵ:

«مانوێل کاستێڵز بەرهەمێکی هێند مەزنی خولقاندووە کە بەڕاستی شان لە شانی سەرمایەی مارکس دەدات. وەک چۆن مارکس لە کتێبی سەرمایەدا کارکرد و کێشە کۆمەڵایەتییەکانی سەرمایەداری سەردەمی پیشەسازی راڤە دەکات، کاستێڵزیش لە کتێبی چاخی زانیاری دا سیستمی سەرمایەداری سەردەمی زانیاری و جیهانگیری راڤە دەکات، یانی کاستێڵز ئاڵۆزترین پرسی سەردەمی هەڵبژاردووە و سەرکەوتوانە شرۆڤەی کردووە».

ئانتۆنی گیدێنز:

«ئێمه ئەمڕۆ له سەردەمێک له ئاڵوگۆڕی خێرا و سەرسوڕهێنەردا دەژین که ڕەنگه نیشانەی تێپەڕاندنی سەردەمی پیشەسازی بێت، ئەی کوان شیکاری و تۆژینەوەی کۆمەڵناسانه که ئەم سەردەمی وەرچەرخانه ڕاڤه بکەن؟ بەڵام بێگومان ئەم بەرهەمەی کاستێلز که بزاڤەکانی ئابووری کۆمەلایەتی چاخی زانیاری ڕاڤه دەکات، له سالانی داهاتوودا وەک گرنگترین سەرچاوه ڕۆڵ دەگێڕێ».

ئانتۆنی سمیت:

«کاستێلز پارادۆکسێک ڕاڤه دەکات که لەودا هاوکات لەگەڵ لاوازبوونی دەوڵەتی نەتەوەیی، ڕەوت و بزاڤی ناسیۆنالیستی گەشه دەکا و پەرەدەستێنێ... ئەو لەم بابەتەوه چ له بواری تیۆریک و چ له شیکردنەوەی ڕوداوەکاندا توانایەکی بەرینی هەیە و وەک کۆمەڵناسێکی پسپۆڕ، دۆخی سەردەمی ئێمه بەوردی شرۆڤه دەکات».

ئایدا سوسێر:

"کاستێلز بارودۆخی کۆمەڵگەی چاخی زانیاری و ئەو هێز و گروپانه ڕاڤه دەکات که خەریکن پێکهاتەی دەوڵەت، نەتەوەکان، ئایدیۆلۆژی و ڕەگەز له سەرتاسەری جیهاندا دەگۆڕن. ئەم کتێبه ڕوانگەیەکی بەهێز و پڕناوەرۆک لەمەڕ ئاژاوەی مۆدێرنی جیهانی و ئەو شتەی که هەندێ کەس به <ئاسۆی نامۆی پۆست مۆدێرن> پێناسەی دەکەن، ئاراسته دەکات. نووسەر به دیدێکی قووڵ و بەرین و ڕەسەن ئەو ئاڵوگۆڕانه شرۆڤه دەکات که بەرۆکی ئێمەی گرتووه».

ڤال ستریت ژورناڵ:

"مانوێل کاستێلز پەیوەندی ئابووری کۆمەلایەتیەکانی چاخی زانیاری ڕاڤه دەکات».

ڤایرد:

"ئەمه کتێبێکه که خوێندنەوەی ئێجگار پێویسته»".

لۆمۆند:

"چاخی زانیاری کتێبێکی سەردەم سازه»

فاینێنشاڵ تایمز:

"ئەم کتێبه زۆر یارمەتیمان دەدات تا ئابووری چاخی زانیاری ئەم سەردەمه بناسین و جێگه و شوێنی خۆمان لەودا دیاری بکەین»

پێویستە بوترێ مانوێل کاستێڵز ساڵی ١٩٤٢لە ئیسپانیا لەدایک بووە. کاستێڵز پاش دوازدە ساڵ مامۆستایی لە زانکۆی پاریس، ئێستا مامۆستای کۆمەڵناسی و پلان دانانە لە زانکۆی بێرکلی لە کالیفۆرنیا. ئەو هەروەها لە زانکۆکانی مەدرید، شیلی، مونترال، کامپیانس، کاراکاس، مکزیکو، ژنێڤ، کوپنهاگ، بۆستۆن، ئەمستردام، سنگاپوور، تایوان، هۆنگ کۆنگ، مۆسکۆ و بارشلۆنا مامۆستا بووە و کار و تۆژینەوەی کردوو».

کاستێڵز تا ئێستا ٢٠ کتێبی چاپ کردووە کە شاری زانیاری (١٩٨٩) یەکێ لەم کتێبانەیە. کتێبی چاخی زانیاری تا ئێستا (٢٠٠١) بۆ زیاتر لە ١٠ زمان وەرگێڕدراوە. ئەم بابەتە بەشی دووهەمی ئەنجامی سێ بەرگی کتێبەکەی کاستێڵزە کە خۆی کورتی کردۆتەوە.

-وەرگێڕ-

لە کازیوەی سەردەمی زانیاریدا، قەیرانی ڕەوایی، دامودەزگای سەردەمی پیشەسازی داگرتووە و مانا و کارکردی لێ ئەستاندوون. دەوڵەتی نەتەوەیی مۆدێرن بەهۆی تاڵان و برۆی تۆڕە جیهانییەکانی سەرمایە، دەسەڵات و زانیاری، بەشی زۆری سەربەخۆیی و توانای خۆی دۆڕاندووە. دەوڵەت کە تێدەکۆشێ لە ئاستی جیهانیدا ڕۆڵی ستراتژیک بگێڕێ، هێزی نوێنەرایەتی شارەگە نێوخۆییەکانی خۆی لەدەست داوە. سپاردنی یەکە دەوڵەتییەکان بە کەرتی تایبەتی و نەمانی دەوڵەتی خۆشگوزەرانی، ئەگەرچی فشاری بروکراتیکی لەسەر کۆمەڵان لابردووە، بەڵام دۆخی ژیانی زۆرینەی هاوڵاتیانی خراپتر کردووە و، پەیمانی مێژوویی نێوان کار و سەرمایە و دەوڵەتی تێکداوە و، زۆربەی داڵدەکانی ئاسایشی کۆمەڵایەتی لەنێو بردووە. ئەمانە چەند پرسێکن کە لەبەر چاوی خەڵکی ئاسایی، ڕەوایی دەوڵەت لەنێو دەبەن. ڕەوت و بزاڤی کرێکاری کە بەهۆی نێودەوڵەتی بوونی بەرهەمهێنان و سەرچاوە ماڵییەکان لێکدابڕاون، بۆئەوەی کە ناتوانن خۆیان لەگەڵ تۆڕسازی کۆمپانیاکان و تاکیبوونەوەی پرۆسەی کار، سازگار بکەن، تووشی هەڵوەشانەوە بوون و ئیتر وەک سەرچاوەی سەرەکی ڕێکخستنی کۆمەڵایەتی و نوێنەری کرێکاران حساب ناکرێن. بزاڤی کرێکاری بەتەواوی نەفەوتاوە بەڵکو زیاتر وەک کارگێڕی سیاسی لێهاتووە کە تێکەڵ بە ئۆرگانە گشتییەکان بووە. کلێسا گەورەکان، کە شێوازێک لە دینی سێکۆلاریزە نوێنەرایەتی دەکەن کە بە دەوڵەت و بازاڕ وابەستەن، بەشی زۆری توانای خۆیان بۆ هاندانی خەڵک، چ لە بواری دڵدانەوەدا و چ لە بواری فرۆشتنی پلە و پایەی بەهەشتدا، دۆڕاندووە. دژایەتی باوکسالاری و، قەیرانی بنەماڵەی باوکسالار، بەردەوامی نۆرماڵی گواستنەوەی هێما کولتورییەکانی لەم نەوە بۆ ئەو نەوە خەوشدار کردووە و بنەماکانی ئاسایشی تاکی سست کردووە و بەمجۆرە ژنان و پیاوان و منداڵانی ناچار کردووە ڕێگەی تازە بۆ ژیان بدۆزنەوە. بیر و ئایدیۆلۆژی سیاسی زادەی ڕێکخراوە پیشەسازییەکان، هەر لە لیبرالیزمی دیموکراتیک بەپێی دەوڵەتی نەتەوەیی تا سۆسیالیزمی کرێکاری، لە دۆخی کۆمەڵایەتی نوێدا مانایەکی شیاو بۆ خۆیان نادۆزنەوە، کەوابوو گرنگی خۆیان لەدەست دەدەن و، بە تێکۆشان بۆ مانەوە، بە چەندین شێوازی جیا جیا خۆیان دەگۆڕن تا لەگەڵ دۆخی نوێ خۆ ڕێک بخەن، سەرئەنجام لە ئاڵای تۆزاوی جەنگە لەبیرکراوەکان دەچن کە لەئاست کۆمەڵگەی نوێ، ڕۆڵی پاشکۆ دەگێڕن نەک پێشەنگ.

بەمجۆرە، بەهۆی چەندین پرۆسەی هاوڕەوت، سەرچاوەی ئەو شتە کە لەم کتێبەدا بە شوناسی ڕەوایی بەخش پێناسەمان کرد، بەتەواوی وشکی کردووە. ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی کە بەپێی دەوڵەتانی دیموکراتیک و کونتراکتی کۆمەلایەتی نێوان سەرمایە و کار پێکهاتبوون، کەم تا زۆر وەک تویکلێکی بۆشیان لێهاتووە و بۆ پێوەندی گرتن لەگەڵ بەهاکان و ژیانی خەڵکی زۆربەی جڤاتان، تادێ لاوازتر دەبن. ئەمە تەنزێکی تاڵ و تراژیکە کە ڕاست لە کاتێکدا کە زۆربەی وڵاتانی جیهان سەرئەنجام ڕێگەی گەیشتن بە لیبراڵ دیموکراسییان هەموار کردووە (کە بەڕای من بناغەی هەموو جۆرەکانی دیموکراسی پێکدێنێ)، ئەم ڕێکخراوانە بە چەشنێک لە پێکهاتە و ڕەوتە گرنگ و سەرەکییەکان دابڕاون کە بۆ زۆربەی خەڵک وەک چەند شێوازێکی تەوساوی لەسەر روخساری تازەی مێژوو دەردەکەون. لە کۆتایی ئەم هەزارەدا، شا و شاژن، یانی دەوڵەت و کۆمەڵی مەدەنی، هەردوو بێ تاج و تەختن و منداڵەکانیان-هاولاتیان- ئاوارەی هەتیوخانەکان بوون.

فەوتانی شوناسە هاوبەشەکان، کە بە مانای لێکترازانی کۆمەڵگە وەک سیستمێکی واتاداری کۆمەلایەتییە، بارودۆخی سەردەمی ئێمە پیشان دەدات. هیچ پێویستییەک لە ئارادا نییە کە شوناسی نوێ پێکبێ و سەرلەنوێ بزاڤی کۆمەلایەتی مۆدێرن بخولقێنێ. لە یەکەم نیگادا، سەرهەڵدانی جیهانێک دەبینین کە بەتایبەت لە بازاڕەکان، تۆڕەکان، تاکەکان و ڕێکخراوە ستراتیژیکەکان پێکهاتووە و بە مۆدێلەکانی «چاوەڕوانی ئەقلانی» بەڕێوە دەبرێت (کە تیۆرییەکی ئابووری تازە و گەشەکردووە)، تەنیا هەندێ جار «کەسانی ئەقلانی» لەپڕ تەقە لە دراوسێی خۆیان دەکەن، دەستدرێژی دەکەنە سەر کیژۆڵەیەک، یان گاز بەردەدەنە نێو تونێلەکانی ژێرزەمین. لەم دنیا نوێیەدا مرۆڤ پێویستی بە شوناسەکان نییە: غەریزەی سەرەکی و خواستی دەسەلات و مەزندەی ستراتژیکی خۆپەرستانە و، لە ئاستێکی مەزنتردا، «خەسلەتی ئاشکرا و بزاڤی ئاوارەی خێڵەکی و، توخمی دیڤۆنوسی، هەڕەشەی بەزاندنی هەموو سنوورەکان دەکات کە هەموو داب و نەریتی شارستانیەت و یاسا و ڕێسای نێودەوڵەتی سیاسی — قانوونی تێکدەدات». دنیایەک کە دژبەرانی، هەروەک پێشتر لە چەند وڵاتێک بینیمان، پاشماوەکانی پێکهاتەی دەوڵەت کە پرسی ڕەواییان وەلاناوە سەرلەنوێ خواستی ناسیۆنالیستی گەلاڵە دەکەن. پرسی دەسەلاتیان بۆ دەسەلات دەوێ و هەندێ جار لە توێی پەردەی ناسیۆنالیستیدا دەیشارنەوە. لەو ولاتانە کە لە بەرگی یەکەم و دووهەمی ئەم کتێبەدا باسمان کرد، تۆوەکانی کۆمەڵگایەکمان راڤەکرد کە جیهانبینییەکەی لەنێوان لۆژیکی کۆنی دەسەلات و لۆژیکی مۆدێرنی جیهانبینی خۆپەرستدا دوو لەت بووە.

سەرەڕای ئەمەش، زۆر شوناسی بەهێزی بەرەنگاری دەبینین، کە لە بەهەشتی برایەتیدا سەنگەر دەگرن و بەرامبەر شەپۆلی جیهانی و تاکگەرایی رادیکاڵ دەوەستن. ئەوان ئەندامان و لایەنگرانی خۆیان بەپێی بەهاکانی کلاسیک، خودا، نەتەوە و بنەماڵە پەروەردە دەکەن و حەسارەکانی کەمپی خۆیان، بە دامودەزگای قەومی و بەرەنگاری ناوچەیی دەپارێزن. شوناسەکانی بەرەنگاری تەنیا بۆ بەها کۆنەکان کورت نابنەوە. بەڵکو بەهۆی ڕەوت و بزاڤی ئەکتیڤی کۆمەلایەتیش دەخولقێن، ئەو بزاڤانە دەیانەوێ لە دەڤەری بەرەنگاری خۆیاندا خاوەن سەربەخۆیی بن، تا هێزی شیاو بۆ هێرشبردن بۆ دامودەزگای دوژمنی ستەمکار بەدەست بێنن. بزاڤی ژنان، کەم تا زۆر بزاڤێکی لەم چەشنەیە

که لە هەر شوێنێک وشیاری دژبەری باوکسالاری پێکدێت، دەرفەتێک بۆ ژنان دەڕەخسێنێ؛ بزاڤی ئازادی سێکسیش بزاڤێکی لەم چەشنەیە چونکە فەزای ئازادی ئەم بزاڤە، هەر لە مەیخانەکان تا ناوچە شارییەکان، ئامێری سەرەکی خۆناسی ئەمان پێکدێنێ. تەنانەت بزاڤی پاراستنی ژینگە کە پانتایی گەردوونی هەیە، زۆرجار لە دەستە و گرووپی بچووک و لە خەڵوەتی ماڵەکانەوە دەست پێدەکات کە پێش دەستەمۆکردنی زەمەن، شوێن و فەزاکان دەپارێزێ.

کەوابوو، شوناسە بەرەنگاریکەرەکان لە کۆمەڵگەی تۆڕیدا بەڕادەی بەرنامەی تاکگەرایانەی کۆمەڵی مەدەنی سەردەمی پیشەسازی برەویان هەیە. بەڵام سەرەڕای ئەوەی ئەم شوناسانە هەروا لەئارادان، بەدەگمەن دەتوانن پێوەندی پێکبێنن. ئەوان لەگەڵ دەوڵەت پێوەندییان نییە، بێجگە لەو کاتانە کە لەپێناو بەرژەوەندی یان بەهاکانیان لەگەڵ دەوڵەت دیالۆگ یان شەڕ دەکەن. ئەوان لەگەڵ یەکتریش پێوەندییان نییە، چونکە بەپێی چەندین پرنسیپی ئێجگار جیاواز پێکهاتوون کە لەئاست یەکتر سەرسەختانە یاسای «خودی» و «ناخودی» بەکاردێنن. لەبەرئەوە کە لۆژیکی سێکت کلیلی مانەوەیان پێکدێنێ، گرنگی بە خۆ-پێناسەکردنی تاکی نادەن. کەوابوو، لەلایەکەوە، نوخبەی جیهانی نێو فەزای رەوتەکان، زیاتر کەسانێکی بێ شوناسن: لە لایەکی ترەوە، لە کاتێکدا کە خەڵکانی بێ بەش لە مافی هەڵبژاردنی سیاسی و فەرهەنگی و ئابووری، بەرەنگاری دەکەن، «هاوڵاتیانی جیهان» زیاتر روو لە شوناسی کۆیی دەکەن.

کەوابوو، دەبێ توێژێکی تر بە توێژە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵی تۆڕی زیاد بکەین. هاوکات لەگەڵ سیستمی دەوڵەت، تۆڕە جیهانییەکان و، کەسانی خۆپەرست، چەندین گرووپی تر هەن کە بەپێی شوناسی بەرەنگاری پێکهاتوون. بەڵام ئەم توخمانە لەگەڵ یەکتر پێوەندییان نییە، چونکە لۆژیکی هەرکامیان حاشا لەویدی دەکا و ناتوانن بە ئاشتی پێکەوە بژین.

کەوابوو پرسی سەرەکی بریتییە لە سەرهەڵدانی چەندین شوناسی سیستماتیک، کە وزە و پۆتانسیەلی ئەوەیان هەیە کە کۆمەڵی مەدەنی مۆدێرن و سەرئەنجام دەوڵەتێکی مۆدێرن سەرلەنوێ بژێننەوە. من لەم بابەتەوە نامەوێ بەرنامەیەک دابڕێژم یان پێشگۆیی بخەم، بەڵکو دەمەوێ ئاکامی ئایندەبینی ئەزموونەکانی خۆم لەمەڕ بزاڤە کۆمەڵایەتی و پرۆسە سیاسییەکان راڤە بکەم. شیکاری من ئەم دەرفەتە رەت ناکاتەوە کە رەنگە چەندین بزاڤی کۆمەڵایەتی تەواو جیاواز، لە ئاراستەکردنی کۆمەڵگای داهاتوودا رۆڵی سەرەکی بگێڕن. بەڵام ئێستا، ساڵی ١٩٩٦، من نیشانێکیان لێ نابینم.

شوناسە خاوەن بەرنامەکان، لە شوناسی پێشووی کۆمەڵی مەدەنی سەردەمی پیشەسازی سەرچاوە ناگرن، بەڵکو بەپێی ئاڵوگۆڕ و پەرەسەندنی شوناسەکانی بەرەنگاری پێکدێن. بەڕای من بۆ پێکهاتنی سوژەی مێژوویی نوێ، چەندین بەڵگەی تیۆریک و بەڵگاندنی ئەزموونی لەئارادایە. بەڵام پێش باسکردنی ئەم پرسە، دەمەوێ چۆنیەتی پێکهاتنی شوناسە ئامانجدارەکان لە ناخی شوناسی بەرەنگارییەوە راڤە بکەم.

ئەم راستییە کە گرووپێک بەپێی شوناسێکی تایبەتی بەرەنگاری پێکدێت، بەو مانایە نییە کە بەرەو دروستکردنی شوناسێکی ئامانجدار دەڕواتە پێش. رەنگە ئەم گرووپە هەروا وەک گرووپێکی داکۆکیکار بمێنێتەوە. یان رەنگە تێکەڵ بە گرووپێکی هاوبەرژەوەند ببێ و لەگەڵ لۆژیکێکی چاکەلێدانی گشتی تێکەڵ بێت کە لۆژیکی زاڵی کۆمەڵگەی تۆڕی پێکدێنێ. بەڵام، هەندێ جار،

ڕەنگە شوناسی بەرەنگاری، شوناسی ئامانجدار پێکبێنێ و ئامانجی ئەو گۆڕینی تێکڕای کۆمەڵگە بەپێی بەهاکانی بەرەنگاری گرووپێک بێت کە بەرەنگاری دەسەڵاتی سودی ڕەوتەکانی جیهانی سەرمایە، هەژمونی و زانیاری دەبێتەوە.

ڕەنگە گرووپێکی دینی وەک بزاڤێکی دینی بنیادگەرا دەرکەوێت کە ئامانجی ئەو خولقاندنەوەی ئەخلاقی کۆمەڵایەتی، دامەزراندنی دوبارەی بەها نەمرەکان بەپێی چەمکی خودا و، گشتاندنی ئایدیۆلۆژی دینی بەسەر گشت جیهان، یان لانیکەم دراوسێکان بۆ پێکهێنانی کۆمەڵگایەکی نوێ بێت.

بەپێی شیکاری دوا ئەزموون، ڕەوتی ناسیۆنالیزم لە چاخی زانیاریدا لاوازتر دەبێت. لەلایەکەوە، ناسیۆنالیزم دەتوانێ پێگەی دەوڵەتی نەتەوەیی سەرلەنوێ بەهێز بکا و بە نوێنەرایەتی خەڵک، نەک خودا، سەرلەنوێ ڕەوایی بە دەوڵەت ببەخشێ. لە لایەکیترەوە، ڕەنگە ناسیۆنالیزم بە سەلماندنی ڕۆڵی بان دەوڵەتی نەتەوەکان و، بە پێکهێنانی چەندین تۆڕی فرەڕەهەندی دامودەزگای سیاسی لە جوگرافیای بگۆڕی دەسەڵاتی هاوبەشدا، دەوڵەتی مۆدێرنی نەتەوەیی تێپەڕێنێ.

قەومگەرایی، کە هەم توخمی سەرەکی ستەمگەری و هەم ڕزگاربەخشی بووە، زیاتر بەجۆرێک فۆرمی دادەڕێژرێت کە لە شوناسەکانی تری جڤاتی (دینی و نەتەوەیی و ناوچەیی) داکۆکی دەکا و، لەخۆڕا هەوێنی بەرەنگاری و بەرنامەی نوێ ناخولقێنێ.

شوناسی ناوچەیی، ڕیشەی سەرەکی زیادبوونی حکومەتە ناوچەییەکان لەئاستی جیهانیدا پێکدێنێ و لەگەڵ فرەچەشنی بێ پایانی شەپۆل و ڕەوتە جیهانییەکان سازگارترە. خولقاندنەوەی فۆرمی دەوڵەت-شار تایبەتمەندی سەرەکی ئەم سەردەمە پێکدێنێ کە پێوەندی بە سەرهەڵدانی ئابووری بازرگانی نێودەوڵەتی سەرەتای سەردەمی مۆدێرنەوە هەیە.

بە لاوازبوونی باوکسالاری و بنیادنانەوەی بنەماڵەی مۆدێرن بەپێی یەکسانی ڕەگەزی لە هەموو دامودەزگای کۆمەڵایەتیدا، ڕەوت و گرووپی فمێنیستی و لایەنگرانی ئازادی سێکسی پێکدێن و دژایەتی سەرمایەداری باوکسالار و دەوڵەتی باوکسالار دەکەن.

بزاڤی پاراستنی ژینگە بە داکۆکی لە پانتایی ژیان و خۆشگوزەرانی و تەندروستی تاکەکان، دەیەوێ مرۆڤ لەگەڵ سروشت ئاشت بکاتەوە. ئەم بزاڤە بەپێی شوناسی ژینی — کۆمەڵایەتی ڕەگەزی مرۆڤ و بە قەبووڵکردنی مانای گەردوونی ڕەگەزی مرۆڤ، ئەم کارە دەکات.

ئەم شوناسانە، شوناسە ئامانجدارەکان بەهۆی بنیادنانەوەی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی نەخولقاون، بەڵکو بەرەنگاری گرووپی خولقاندونی، چونکە قەیرانی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی و سەرهەڵدانی بزاڤ و شوناسی بەرەنگاری، ڕێک لە خەسڵەتەکانی کۆمەڵگەی تۆڕییەوە سەرچاوە دەگرێ کە کۆمەڵی مەدەنی لاواز و شوناسی بەرەنگاری بەهێز دەکات. یانی، جیهانیبوون، بوژاندنەوەی پێکهاتەی بورژوازی، تۆڕسازی ئۆرگانی، فەرهەنگی مەجازی و، گرنگی تەکنۆلۆژی بۆ تەکنۆلۆژی، کە خەسڵەتە گرنگەکانی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی چاخی زانیاری پێکدێنن وەک سەرچاوەی قەیرانی دەوڵەت و کۆمەڵی مەدەنی سەردەمی پیشەسازی ئەژمار دەکرێن. هاوکات ئەم خەسڵەتانە وەک چەند هێزێک دەردەکەون کە بەرەنگاری کۆمەڵایەتی لەئاستیان ڕێکدەخرێت و چەندین شوناسی ئامانجداری نوێ لە گۆشە و کەناری ئەم بەرەنگارییەوە سەرهەڵدەدەن. بەرەنگاری و بەرنامەکان لەگەڵ لۆژیکی

زاڵی کۆمەڵگەی تۆڕی لە ناکۆکیدان و لە سێ دەڤەری سەرەکی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی مۆدێرندا خەباتی بەرەنگاری و هێرشبەرانە دەست پێدەکەن: شوێن، کات، تەکنۆلۆژی.

گرووپەکانی بەرەنگاری، فەزا و شوێنی خۆیان بەرامبەر لۆژیکی بێشوێنی رەوتەکانی دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی چاخی زانیاری، پێناسە دەکەن. ئەوان بەرامبەر هەڵوەشانەوەی مێژوو لە زەمەنی بێ زەماندا و، گرنگی پرسی کاتی لە فەرهەنگی مەجازی واقعیدا، شانازی بە یادەوەری مێژوویی خۆیانەوە دەکەن، یان لەسەر بەردەوامی بەهاکانیان پێدادەگرن. ئەوان لە تەکنەلۆژی زانیاری بۆ پێکهێنانی پێوەندی ئاسۆیی لەنێوان خەڵک و، نەریتی دینی گرووپی بەهرە دەبەن، ئەمە لە کاتێکدایە کە پەرستنی بۆتی نوێی تەکنۆلۆژی رەت دەکەنەوە و بەها بەرزەکانی خۆیان لە دژی لۆژیکی بنەماشکێنی تۆڕەکانی کومپیوتەری ئۆتۆماتیک دەپارێزن.

پارێزەرانی ژینگە هەم بۆ خۆیان و هەم بۆ سروشت، لەسەر بەکارهێنانی شوێن پێدادەگرن و، لەئاست لۆژیکی ئابستراکت و ناسروشتی فەزای رەوتەکان دەوەستن. ئەوان دیدگای گەردوونی زەمەنی «planetary» دەوروژێنن، کە رەگەزی مرۆڤ لەگەڵ دەڤەری ڕوو لە گۆڕان یەکپارچە دەکات و لەئاست سڕینەوەی زەمەن بەهۆی نەمانی بەردەوامی دەوەستن؛ لۆژیکێ کە لە قاڵبی زەمانی بێ زەماندا جێگیردەبێ. پارێزەرانی ژینگە دەڵێن دەبێ زانست و تەکنەلۆژی خزمەت بە ژیان بکەن، نابێ زانست و تەکنۆلۆژی بەسەر ژیاندا زاڵ بن.

فمێنیستەکان و لایەنگرانی شوناسی سێکسی لەسەر کونترۆڵکردنی شوێنی جیانەکراوی خۆیان، یانی جەستەیان، پێدادەگرن؛ جەستەیەک کە لەنێو فەزای تۆڕەکاندا حاشای لێدەکرێ و بەهۆی باوکسالاری و بە نواندنەوەی وێنەکانی ژنان و فتیشیزمی سێکسی دەستکاری دەکرێ و، حاشا لە مرۆڤێتی و شوناسی دەکرێت. ئەوان هەروەها بۆ کونترۆڵکردنی زەمانی خۆیان خەبات دەکەن، چونکە لۆژیکی بێ زەمەنی کۆمەڵگەی تۆڕی، چەندین رۆڵ و ئەرک بەسەر ژناندا دەسەپێنێ بەڵام ژیانی نوێی ئەوان بەپێی زەمەنبەندی تازە رێکناخات. بەمجۆرە نامۆیی لەگەڵ زەمەن، وەک زەقترین بەدبەختی ژنانی ئازاد لە رێکخراوێکی کۆمەڵایەتی نائازاددایە. ئامانجی بزاڤی فمێنیستی و لایەنگرانی ئازادی سێکسی، بەکارهێنانی تەکنۆلۆژی لەپێناو دەستەبەرکردنی مافەکانیاندایە (وەک مافی منداڵدار بوون و مافی کۆنترۆڵ کردنی جەستە)، کە لەئاست بەکارهێنانی باوکسالارانەی زانست و تەکنەلۆژی رادەوەستێ؛ بەکارهێنانی هەندێ نەریتی پزیشکی و دەمارگرژی خۆپەرستانە بەسەر ژناندا؛ یان کەمتەرخەمی دامودەزگای زانستی بە تۆژینەوە لەمەڕ ئایدز تا کاتێک کە پێیان وابوو بەهۆی هۆمۆسێکسواڵیتە پێکدێت. ئێستا کە مرۆڤ دەیەوێ سنوری تەکنەلۆژی کۆمەڵایەتی بەسەر زاوزێی ئاژەڵاندا کونترۆڵ بکات، شەڕێکی قووڵ لەنێوان جەستەکان وەک چەندین شوناسی سەربەخۆ و جەستەکان وەک چەند دەسکردێکی کۆمەڵایەتی لەئارادایە. بەم بۆنەوەیە کە سیاسەتی شوناس لە جەستەی ئێمەوە دەست پێدەکات.

بەمجۆرە، یاسای زاڵی کۆمەڵگەی تۆڕی چەندین کێشەی تایبەت بە خۆی هەڵدەگیرسێنێ، کە بەشێوەی شوناسی بەرەنگاری گرووپی و شوناسی ئامانجدار دەردەکەون کە بەشێوەی خۆڕسک لەم فەزایەوە پێکدێن؛ ئەڵبەت بەهۆی هەلومەرج و لە رێگەی چەندین پرۆسەوە کە تایبەت بە هەر پێکهاتەیەکی ئۆرگانی و فەرهەنگی تایبەتن. چەندین بزاڤی ناکۆک پێکدێن کە کاکڵی سەرەکی

پرۆسەی مێژوویی پێکدێنن و بەمجۆرە پێکهاتەیەکی کۆمەڵایەتی مۆدێرن و، گۆشت و پێستی کۆمەڵگەی ئێمە دروست دەبێت. لەم پێکهاتە کۆمەڵایەتییەدا دەسەڵات چ جێگایەکی هەیە؟ لەم دۆخە مێژووییەدا دەسەڵات چۆن پێناسە دەکرێت؟

هەروەک لەم کتێبانەدا باسمان کرد، ئیتر دەسەڵات لە ئۆرگانەکانی (وەک دەوڵەت)، رێکخراوەکان (کۆمپانیای سەرمایەداری)، یان بەکارهێنەرانی هێماکان (کلیسا و میدیاکان)دا چەق نابەستێ. دەسەڵات لە تۆڕە جیهانییەکانی سامان، هێژمۆنی، زانیاری و وێنەکاندا کە سیستمێکی بگۆڕ و جوگرافیای نامادی پێکدێنن، بڵاودەبێتەوە و دەتوێتەوە، بەڵام لەنێو ناچێ. دەسەڵات هێشتا بەسەر کۆمەڵگەدا حکومەت دەکات؛ هێشتا بەسەر ئێمەشدا زاڵە و فۆرم و شێوازی ژیانمان دیاری دەکات. نە تەنیا بەم هۆیەی کە چەندین سیستم و دەزگای جیاواز هێشتا دەتوانن پرنسیپ بە جەستەکان ببەخشن و بیرەکان رکێف بکەن؛ ئەم فۆرمە لە دەسەڵات، هاوکات، هەم نەگۆڕ و هەم روو لە فەوتانە. نەمرە چونکە مرۆڤەکان تاڵانکارن و هەرواش دەمێننەوە. بەڵام فۆرمی ئێستای دەسەڵات بەرەو فەوتان دەچێت: بەکارهێنانی ئەم جۆرە دەسەڵاتە بۆ بەرژەوەندی خزمەتکارانی، تادێ ناکارامەتر دەبێت. دەوڵەتان دەتوانن تیر بهاوێژن، بەڵام بۆئەوەی سیمای دوژمنان و جێگای شەرخوازان تا دێ ئاڵۆز و نادیارتربێ، ئەوان دەبێ کوێرانە تیر لە تاریکی بهاوێژن و ئەم ئەگەرە قەبوڵ بکەن کە رەنگە خۆیان بپێکن.

دەسەڵاتی مۆدێرن لە هێماکانی زانیاری و لە وێنەکانی مانیتۆر و تەلەڤزیۆنەکاندا شاراوەیە کە کۆمەڵگاکان ئۆرگانەکانی خۆیان بەوپێیە رێکدەخەن و، خەڵکیش لە دەوری ئەو ئۆرگانانەدا بناغەی ژیان پێکدێنن و لەمەڕ ئاکار و رەفتاری خۆیان بڕیار دەدەن. پێگەی ئەم دەسەڵاتە لە مێشکی خەڵکدایە. بەمجۆرەیە کە لە چاخی زانیاریدا دەسەڵات لە یەک کاتدا حازر و ئامادەیە و هەروەها پرژ وبڵاو و نادیارە. هەرکەس یان هەر شتێک لە پرسێکدا سەرکەوتبێ کە بیری خەڵکی خەریک کردبێ، بە دەسەڵات دەگات، چونکە هیچ کەرەستەو و سیستمێکی بەهێز و بێ رۆح ناتوانێ لەگەڵ ئەو بیرانە رکەبەرایەتی بکات کە دەسەڵاتی تۆڕەکان رێکی خستوون. بەڵام رەنگە ئەم دەسەڵاتە کاتی بێت چونکە هەڵداچوونی شەپۆل و رەوتەکانی زانیاری، بەردەوام هێما کولتورییەکان وەردەچەرخێنن. بەم بۆنەوە شوناسەکان تا ئەم ئاستە گرنگییان هەیە و، سەرئەنجام لە وەها پێکهاتەیەکدا کە هەردەم دەسەڵات دەگۆڕێ، ئاوا بەهێزن- ئاخر شوناسەکان، بەپێی ئەزمون، چەندین بەرژەوەندی و بەها و بەرنامە دروست دەکەن و بە دارشتنی پێوەندییەکی تایبەت لەگەڵ سروشت، مێژوو، جوگرافی و فەرهەنگ، لە فەوتان بەرەنگاری دەکەن. شوناسەکان لە هەندێ دەڤەری پێکهاتەی کۆمەڵایەتیدا دەسەڵات رکێف دەکەن و داکۆکی لەو دەڤەرانە دەکەن، یان هێرشی خۆیان لە جەنگی زانیاریدا لەئاست ئەو هێما فەرهەنگیانە رێکدەخەن کە رەفتاری مرۆڤ و ئۆرگانە تازەکان دەسازن.

لە وەها دۆخێکدا، بکەرانی چاخی زانیاری کێن؟ ئێمە هەندێ سەرچاوە دەناسین کە رەنگە بکەران لەوێوە پێکدێن. پێم وایە دەشزانین کە بکەران لەگەڵ هەندێ فاکتەر پێوەندییان نەماوە. بۆ نموونە بزاڤی کرێکاری وادەنوێنێ لەڕووی مێژووییەوە دواکەوتووە. مەبەستم ئەوە نییە کە بەتەواوی دەوری داچووە (هەرچەند لە زۆربەی شوێنەکانی دنیا تروسکەکانی کز و لاوازتر دەبێت) و گرنگی خۆی لەدەست داوە. لەڕاستیدا، سەندیکاکان لە زۆربەی وڵاتاندا بکەرانێکی سیاسی کاریگەرن و، زۆر

جار وەک تاقە کەرەستەی کرێکاران بۆ داکۆکی کردن لە خۆیان لە بەرامبەر سەرمایە و دەوڵەت رۆڵ دەگێڕن. بەڵام بەهۆی خەسڵەتی بنەمایی و ئەو پرۆسە مێژووییانە کە راڤەکران، پێم وانییە کە بزاڤی کرێکاری بەشێوەی خۆڕسک و لە ناخی خۆیەوە شوناسێکی ئامانجدار بخولقێنێ کە بتوانێ سەرلەنوێ کۆمەڵگە رێکبخات و ئۆرگانە کۆمەڵایەتییەکانی چاخی زانیاری بژێنێتەوە. بێگومان کرێکارانی شۆڕشگێڕ وەک بەشێک لە دینامیزمی کۆمەڵایەتی مۆدێرن کاریگەر دەمێننەوە. بەڵام پێم وانییە کە سەندیکاکانیش وا بن.

پارتە سیاسییەکانیش وەک فاکتەری سەربەخۆی کۆمەڵایەتی دوا وزە و توانای خۆیان بەکار بردووە، دامودەزگاکانی دەوڵەتی نەتەوەیی، کە گیرۆدەی لۆژیکی سیاسەتی چاخی زانیاری و یاسا و دەستوری خۆیانن، بەشێکی گرنگ لە کاریگەرییی خۆیان دۆڕاندووە. سەرەڕای ئەمەش، هێشتا وەک چەند ئامێرێکی گرنگ خواستەکانی کۆمەڵگە لە چەندین بواری سیاسەتی نەتەوەیی، نێونەتەوەیی و بان نەتەوەییدا وەگەڕ دەخەن. لەراستیدا، سەرەڕای ئەوەی کە بزاڤە کۆمەڵایەتییەکان ناچار دەبن مکانیزمێکی نوێ فەراهەم بکەن کە سەرلەنوێ دۆخی کۆمەڵ لێکبدەنەوە، هەندێ لە پارتە سیاسییەکان (رەنگە لە قاڵبی تازەی زانیاریدا) لە سەقامگیرکردنی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتیدا رۆڵی گرنگ دەگێڕن؛ وەک دالالانی کاریگەر نەک داهێنەرانی بەهێز.

کەوابوو، بزاڤە کۆمەڵایەتییەکان بەهۆی بەرخۆدانی کۆیی لەئاست جیهانگیری و بنیادنانەوەی بورژوازی و تۆڕسازی ئۆرگانی و زانیاریخوازی بەرەڵا و باوکسالاری، خەریکن سەرهەڵدەدەن– یانی، لە ئێستادا، پارێزەرانی ژینگە، فمێنیستەکان، بنیادگەرایانی دینی، ناسیۆناڵیستەکان و ناوچەگەرایان وەک بکەرانی چاخی زانیاری ئەژمار دەکرێن.

ئەوان خواستەکانی خۆیان بە چ شێوەیەک بەیان دەکەن؟ لێرەدا شیکاری من بەناچار شرۆڤەیەکی زەینییە، ئەگەرچی تێدەکۆشم روانگەیەک ئاراستە بکەم کە بەپێی ئەزموون و بەڵگەکان بێت.

ئەو بکەرانەی کە پلان و پرۆگرامی شوناسیان هەیە و دەیانەوێ هێما و نیشانە فەرهەنگییەکان بگۆڕن تا بتوانن هێماکان رێک بخەن. ئەوان دەبێ فەرهەنگی مەجازی واقعی کە لە کۆمەڵی تۆڕیدا قاڵبی پێوەندییەکان پێکدێنێ، بگۆڕن و بەهاکانی خۆیان جێگیر بکەن و، رەمز و هێماکانی شوناسی سەربەخۆی خۆیان، بناسێنن. من دوو جۆری سەرەکی ئەم بکەرانەم بینیوە. یەکەمیان بە پێغەمبەران ناودێر دەکەم. ئەوان کەسێتی مەجازین کە رۆڵی رێبەری کاریزماتیک ناگێڕن، بەڵکو وەک سیمای دەمامکداری ئاخێزێکی مەجازی رۆڵ دەگێڕن، بەمجۆرە ئەوان بۆ خەڵکی راپەڕیو و وەک نوێنەری ئەو خەڵکە دەپەیڤن. کەوابوو، خەڵکی راپەڕیوی بێدەنگ دەبن بە خاوەنی دەنگ و، شوناسیان دەتوانێ تێکەڵ بە خەباتێکی مەجازی ببێت و بۆ گەیشتن بە دەسەڵات، یانی کونترۆڵکردنی مێشکی خەڵک، بەختی خۆی تاقی بکاتەوە. بەدڵنیاییەوە فەرماندە مارکوس رێبەری زاپاتیستەکانی مەکسیک رێبەرێکی لەم چەشنەیە. هەروەها ئاساهارا رێبەری سامناکی ژاپۆنی... نمونەیەکی جیاوازتر، وشیاری ژینگەپارێزانەیە کە زیاتر سترانبێژانی مۆسیقی راک باسی دەکەن، وەک ستینگ و هەوڵەکانی بۆ پاراستنی ئامازۆن؛ یان کەسێک وەک ئۆنابێمبێر کە نەریتی ئانارشیزم بەکاردێنی و دەیەوێ بەشێوەی توندوتیژ لەئاست زیانەکانی تەکنەلۆژی، سروشتی رەسەن بپارێزێ.

لە بزاڤی بونیادگەرای ئیسلامی یان مەسیحیدا هەندێ لە رێبەرانی دینی رۆڵێکی لەم جۆرە دەگێڕن و بە راڤەکردنی دەقە پیرۆزەکان، هەقیقەتی خودا دەڵێنەوە، بەو هیوایە کە ئەم راستییە دڵ و دەروونی خەڵک ببزوێنێ و چرای بڕوایان داگیرسێنێ. بزاڤەکانی پاراستنی مافی مرۆڤیش زیاتر بە هۆی هەندێ کەسێتی مەجازی سەرسەخت رێبەری دەکرێن، وەک ساخارۆڤ کە نوێنەری کۆنی ئۆپۆزیسیۆنی روسیایە. من بە ئەنقەست چەندین نموونەی جۆراوجۆرم هێناوەتەوە تا نیشانی بدەم کە پێغەمبەرانی «چاک» و «خراپ» لەئارادان و ئەم چاکی و خراپییە پەیوەندی بە روانگە و بەرژەوەندی شەخسی مرۆڤەوە هەیە. بەڵام هەموویان بۆیە رۆڵی پێغەمبەر دەگێڕن کە رێگاکان رۆشن دەکەنەوە و بەهاکان دەچەسپێنن و، بە ناردنی هێماکان خۆیان دەبن بە هێما، بەجۆرێک کە پەیام و پەیامنێر تێکەڵ دەبن. وەرچەرخانی سیاسی، کە زیاتر لە ناوەندی دامودەزگای لەرزۆک و پێکهاتەی سیاسی لاوازدا روودەدات، هەمیشە بانگی هاتنی پێغەمبەرانی داوە. بۆ گەیشتن بە چاخی زانیاری، تەنانەت زیاتر لە پێشوو، ئەم راستییە روودەدات، سەردەمێک کە لەودا فۆرم و پێکهاتەی کۆمەڵایەتی بەپێی رەوتەکانی زانیاری و هێنان و گۆڕینی هێماکان، سازدەکرێت.

دووهەمین و سەرەکیترین سوژە/ بکەر کە لە نێو بزاڤە کۆمەڵایەتییەکاندا بینیمانەوە، بریتییە لە فۆرمی ناسەنترالْ و تۆڕی رۆڵ و رێکخراوەکان، کە تایبەتمەندی بزاڤی کۆمەڵایەتی مۆدێرن پێکدێنێ و رەنگدانەوەی لۆژیکی تۆڕی دەسەڵات لە چاخی زانیاریدایەو، دژکردەوەیەکە لە ئاست ئەم چاخەدا. وەک بزاڤی پارێزەرانی ژینگە کە بەپێی تەوەری تۆڕە نەتەوەیی و نێونەتەوەییەکان چالاکی ناسەنترالّی خۆیان ئەنجام دەدەن. بەڵام من وەها رەوتێکم لەنێو بزاڤی فمێنیستی، دژبەرانی نەزمی جیهانی و، بونیادگەرایانی دینیدا نیشان داوە. ئەم بزاڤانە رێکخستنی چالاکی و بەشداری لە سیستمی زانیاریدا تێدەپەڕێنن. ئەوان بەڕاستی هێما کولتورییەکان بەرهەم دێنن و دابەشی دەکەن. ئەوان تەنیا لەنێو تۆڕی خۆیاندا ئەم کارە ناکەن، بەڵکو لە شێوازی جۆراوجۆری دانوستاندا ئەنجامی دەدەن. ستراتیژێکی فەرهەنگی کە سەنتەرێک دایڕشتبێ بەدەگمەن کاریان تێدەکات. سەیرترین و سەرکەوتووترین کار و چالاکی ئاوان، زیاتر بەرهەمی «ئاژاوە» لە تۆڕی دانوستانی چەندلایەنەدایە؛ وەک دروست کردنی جۆرێک «فەرهەنگی سەوز» بەهۆی تریبوونێکی جیهانی، بەپێی هاودەنگی ئەزموونەکانی پاراستنی سروشت و مانەوەی سەرمایەداری، بەشێوەی هاوکات. یان بەهۆی دەرفەتی فەوتانی باوکسالاری کە بەهۆی دانوستانی ئەزموونەکانی ژنان لە رەوت و گرووپی فمێنیستی، گۆڤاری ژنان، کتێب فرۆشی ژنان، سینەمای ژنان، دەرمانگەی ژنان و تۆڕی داکۆکی ژنان لە پەروەردەی منالاّندا پێکدێت. بەمجۆرە خەسڵەتی زراڤ و ناسەنترالّی تۆڕەکانی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتی، ناسین و تێگەیشتنی شوناسە ئامانجدارەکان کە تازە لەدایک دەبن تا ئەم ئاستە دژوار دەکات. لەبەر ئەوەی کە دیدگای مێژوویی ئێمە، لەگەڵ سوپای تۆکمەو ئاڵای رەنگاورەنگ و دروشمی روونی ئاڵوگۆڕی کۆمەڵایەتیدا راهاتووە، کاتێک گەشەی شێنەیی ئاڵوگۆڕی گەشەسەندووی هێماکان دەبینین کە لە تۆڕە جیاجیاکان و بەدەر لە حەسارەکانی دەسەڵات روودەدەن، تووشی حەپەسان دەبین. لەنێو کووچە تەنگەکانی کۆمەڵگە، یانی لەنێو تۆڕەکانی ئەلکترۆنیک یان تۆڕەکانی بەرەنگاری جەماوەریدایە کە هەستم بەوە کردووە کە هێزی شوناس تۆوی کۆمەڵگایەکی نوێی لە بەستێنی مێژوودا چاندووە.

پەراوێزەکان:

١-بەڕای کاستلز شوناس پرۆسەیەکە کە لەودا بکەرێکی کۆمەڵایەتی خۆی دەناسێ و بەپێی خەسڵەتێک یان کۆمەڵێک خەسڵەتی کولتوری و، بە بێ ئاماژە بە پێکهاتەی کۆمەڵایەتی، ئایدیا و جیهانی واتایی خۆی سازدەکات. کاستلز لە سەردەمی مۆدێرندا سێ جۆر شوناس پێناسە دەکات کە بریتین لە : ١) ڕەوایی بەخش کە لەلایەن پاشماوەکانی دەوڵەتی سەردەمی پیشەسازی گەڵاڵە دەکرێت. ٢) شوناسی بەرەنگاری کە بەرنامەی گرووپی دینی و لایەنگرانی بەها کۆن و کلاسیکەکان پێکدێنێ. ٣) شوناسی ئامانجدار تایبەتە بە ڕەوت و بزاڤی نەتەوەیی ئێتنیکی. (و.ک)

٢-بەشی یەکەمی ئەم بابەتە بە ناوی چاخی زانیاری: ئابووری، کۆمەڵگە، کولتور پێشتر لە گۆڤاری زانستی سەردەمدا بڵاوکرایەوە، بۆئەوەی خوێنەران باشتر کاستێلز و بەرهەمەکەی بناسن، لێرەدا دیسان سەرەتای بەشی یەکەم دێنینەوە.

٣-کارڵ مارکس، هەوڵێک بۆ نرخاندنی فەلسەفەی هێگل.

سەرچاوە:

عصر اطلاعات، قدرت هویت، مانوئل کاستلز، نشر طرح نو، تهران ١٣٨٠، صص ٤٢٥-٤٣٥.